

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ТЕРМІНУ «ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КЕРІВНИКА ЗЗСО»

Саух Ірина Василівна,
доктор екон.наук, професор
Інститут педагогіки НАПН України,
Відділ економіки та управління
зкладами середньої освіти
Київ, Україна

Анотація. В статті здійснено аналіз сутності компетентнісного підходу в роботах зарубіжних вчених, які констатують наявність різних інтерпретацій понять «компетентність» і «компетенції». Проведено контент-аналіз наукових праць, що дозволив здійснити порівняльний аналіз характеристик/елементів компетентнісного підходу в різних країнах світу. Доведено, що дослідження широкого кола питань професійної компетентності керівників навчальних закладів обґрунтовано сучасними викликами та суспільними трансформаціями в Україні, модернізацією системи освіти, імплементацією основних положень Закону України «Про освіту», концепції Нової української школи.

Ключові слова: компетентнісний підхід; компетентність; професійна компетентність керівника ЗЗСО; професійний стандарт.

Сучасний розвиток компетентнісного підходу почався у 80-х роках ХХ ст., що знайшло відображення в роботах таких зарубіжних вчених, як К. Арджиріс, М. Армстронг, О.Бессейр, Р.Бояцис, Д. МакКлеланд, Дж. Равен, С. та Л. Спенсери, Дж. Хант та ін. При цьому низка науковців, зокрема, Вінтертон Дж., Деламер-Ле Діст Ф., Стрінгфеллоу Е. у своїх дослідженнях констатують наявність різних інтерпретацій «компетентності» і «компетенції», що є відображенням особливостей теоретичних підходів та практики управління людськими ресурсами в різних країнах (США, Великобританія, Франція, Німеччина, Австрія) [1]. Певну трансформацію і подальший розвиток

компетентнісний підхід отримав у 1997 році у програмі «Визначення та відбір компетентностей: теоретичні й концептуальні засади» (скорочено «DeSeCo») [2]. Загалом, компетентність не є якимось відкриттям ХХ ст. Європейські науковці, як зазначає автор роботи [3], визначають походження сучасного поняття «компетентність» від грецького “arête” (αρετή). Ще у стародавній Греції воно було відомим і означало “вищість”, “добродесність”, “майстерність”, “вміння”. У цьому контексті визначення американського професора Р. Бояциса, з нашої точки зору, є найбільш аргументованим: компетенція – це мотив, риса характеру, аспект самообразу або соціальної ролі особистості, вміння та навички, що необхідні для ефективного виконання роботи та які відповідають функціональним вимогам самої роботи та культурі організації [4].

Контент-аналіз наукових праць дозволив здійснити порівняльний аналіз характеристик/елементів компетентнісного підходу в різних країнах світу (Табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз застосування компетентнісного підходу

Країна Характеристики	Країна			
	США	Великобританія	Франція	Німеччина, Австрія
Підхід	Біхевіоризм (аналіз ролей)	Функціональний (аналіз змісту робіт та функцій видів діяльності)	Синтез біхевіористського та функціонального	Розвиток особистості, людиноцентризм
Структура компетенцій	Мотиви, Я-концепція, психофізіологічні характеристики, знання, навички	Професійні навички та уміння, функції, кваліфікація	Знання, функціональні компетенції, професійні навички	Професійні, соціальні, особистісні, когнітивні компетенції
Представники	Дж. Б. Уотсон Б.Ф. Скіннер К. Холл	Дж.Р. Стаддон	Анрі П'єрон	Ф. Келлер

Відомо, що існує не один десяток академічних визначень терміну «компетенція». Аналіз наукових праць дослідників дозволив сформулювати наступне: компетенція – це вимірювана характеристика особистості, яка обумовлює її ефективність у певному виді діяльності, а отже сукупність необхідних компетенцій формує матрицю професійної компетентності керівника. Отже, проблема розгляду компетентностей в управлінні освітою, освітніми організаціями логічно «перетікає» в площину дослідження широкого

кола питань професійної компетентності керівників навчальних закладів, що обґрунтовано сучасними викликами та суспільними трансформаціями в Україні, модернізацією системи освіти, імплементацією основних положень Закону України «Про освіту», концепції Нової української школи.

Сучасному підходу до визначення професійної компетентності присвячені дослідження ряду українських науковців – Голованя М., Даниленко Л., Зелюка В., Ворон М., Калініної Л., Мармази О., Олешко П., Сорочан Т.М. З огляду на те, що вітчизняні дослідники до складу професійної компетентності відносять різноманітні професійні компетенції, переважно домінує акцент на характеристиці ділових та особистісних якостей, які відображають рівень знань, умінь, досвіду, що, з нашої точки зору, достатньо для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також ціннісної, аксіологічної позиції фахівця.

Дослідники Л. Даниленко, Л. Карамушка у структурі професійної компетентності керівника загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ) виділяють такі компоненти: знання, необхідні для педагогічної спеціальності або посади; уміння і навички, необхідні для успішного виконання функціонально-посадових обов'язків; професійні, ділові та особистісно значущі якості, що сприяють всебічній реалізації власних сил, здібностей і можливостей у процесі виконання функціонально-посадових обов'язків; загальну культуру, необхідну для формування гуманістичного світогляду, визначення духовно-ціннісних орієнтирів, моральних і етичних принципів особистості; мотивацію професійної діяльності [5].

Щодо практикоорієнтованих досліджень, то у вітчизняній літературі питання реалізації компетентнісного підходу в роботі керівника ЗЗСО переважно представлені в публікаціях періодичних видань, що носять певною мірою прикладний характер. Дані публікації лише фрагментарно торкаються предмету нашого дослідження, не розкриваючи глибоко та системно питання побудови та використання моделі професійної компетентності керівника ЗЗСО.

З точки зору експертів бізнесу професійні компетенції – це здатність

суб'єкта професійної діяльності виконувати роботу у відповідності до посадових вимог, а останні – це завдання та стандарти їх виконання, що застосовуються в певній організації чи галузі. В Україні у 2021 році був прийнятий Професійний стандарт «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти» (далі – Професійний стандарт), затверджений наказом Міністерства економіки України 17.09.2021 №568-21. Професійний стандарт окреслив профіль директора нової української школи через перелік трудових функцій і опис загальних та професійних компетентностей, якими має володіти фахівець, аби стати успішним керівником [6]. В стандарті визначено професійні компетентності як «сукупність знань, умінь і навичок, професійно значущих якостей особистості, що забезпечують здатність виконувати на певному рівні трудові функції, визначені відповідним професійним стандартом». Безперечно, професійний стандарт є нормативним документом, який мають використовувати керівники (директори) закладів загальної середньої освіти для планування професійного розвитку і підвищення кваліфікації. Цей документ важливий для створення чи коригування директором індивідуальної траєкторії професійного розвитку на основі рефлексії своєї професійної діяльності. Підґрунтям для розробки та прийняття зазначеного урядового документа слугував Базовий стандарт професійної діяльності директора школи України, спільно розроблений колективом керівників шкіл – членів Асоціації керівників шкіл України (АКШУ) з голландською організацією шкільних менеджерів (VVO), школою освітнього менеджменту при Амстердамському університеті “NSO” та українськими вченими за підтримки Міністерства закордонних справ Нідерландів. В Стандарті було визначено основні компетентності керівника у таких сферах, як: знання, вміння, професійне ставлення (культура), що реалізуються через п'ять ключових функцій, які розробники вважають важливими для здійснення процесів підготовки сучасних керівників-професіоналів [7]. Контент-аналіз наукових досліджень свідчить, що концептуалізація змісту терміну «професійна компетентність» залишається поки що дискусійною і не цілком відображає реальний стан розвитку сучасної

науки та соціально-управлінської практики. Тому методологія системного підходу до управління процесом формування професійної компетентності керівника ЗЗСО набуває принципового значення не тільки в теоретичному, але і в практичному плані.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Winterton J., Delamare - Le Deist F., Stringfellow E. Typology of knowledge, skills and competences: clarification of the concept and prototype // Research report elaborated on behalf of Cedefop / Thessaloniki Final draft (CEDEFOP Project No RP/B/BS/Credit Transfer/005/04), 2005.

2. Лейко С.В. Поняття «компетенція» та «компетентність»: теоретичний аналіз. Педагогічний процес: теорія і практика. 2013. Вип. 4. С. 128–135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2013_4_15.

3. Локшина О.І. Компетентнісна освіта в європейському союзі – від ідеї до практики// Життєва компетентність у контексті діалогу педагогічних культур: Україна – країни Європейського союзу /Компаративний практико-зорієнтований збірник. https://lib.iitta.gov.ua/722645/1/Локшина_розділ%20до%20збірника%20Єрмакова%20та%20інших_Життєва%20компетентність%202019.pdf

4. Boyatzis R.E. The competent manager: a model for effective performance. – N.Y.: John Wiley&Song Inc, 2008.352 с.

5. Освітній менеджмент: навчальний. посібник / За ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. – К. : Шкільний світ, 2003. – 400 с.

6. Професійний стандарт «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти» (далі – Професійний стандарт), затвердженого наказом Міністерства економіки України 17.09.2021 №568-21. <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzhenozakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti>

7. Калініна Л.М., Онаць О.М. Базовий стандарт професійної діяльності керівника нової української школи//https://lib.iitta.gov.ua/706995/1/KLM_i_0natsO.pdf